HebrewBooks.org ©Moznaim Publishers. No commercial use allowed.

דיתיב בארבא. שהולך בספינה. משום מזוני ליכא משום מעיינא ליכא: **מאוונא לאוונא.** מקום מלון התגרים מכפר לכפר דמשתכחי מזוני וליכא למיחש למזוני ולמעיינא ליכא למיחש: **כל פרסה ופרסה אלא ריפתא.** קסבר רב פפא הא דאמור רבנן לא ליכול טפי משום מעיינא ואיהו לא מיסתפי ממעיינא דבעל [ט] בטן הוה. עניו אחר כריסו רחבה כדאיתא בבבא מציעא (דף פד.) דקא חשיב אבריה דרב פפא וכאיש גבורתו ולפיכך יכול לאכול הרבה ואינו מזיק לו: **מיסה משונה.** מת בחרב וברעב וכל מיתה שאינה בידי מלאך המות כדרך כל אדם על מטתו: **נשכר שמצער עצמו.** כשישראל בצער: **אסור לשמש מטתו בשני רעבון.** דלריך אדם לנהוג צער בעצמו: **חסורי בנים.** חסירי בנים [כ] דגרסינן במגמות (דף כט.) לגבי מנורה ומי חסיכי כולי האי [י]. אלא קיימו פריה ורביה: **שני מלאכי שרת** [ג] **מלוין לו לאדם.** אחד מימינו ואחד משמאלו דכתי' (תהלים לא) כי מלאכיו יצוה לך: **הנה ששון ושמחה הרוג בקר ושחוט לאן אכול בשר ושתות יין כי מחר נמות וגגלה באזני ה' צבאות אם יכופר העון הזה לכם עד תמותון: זו מדת בינונים.** שיראין מן המיתה כדכתיב בהו כי מחר נמות: **אתיו אקחה יין ונסבאה שכר והיה כזה יום מחר.** גדול יותר מאד: **הצדיק אבד ואין איש שם על לב.** מפני מה הוא מת. מפני הרעה נאסף הצדיק מפני שלא יצטער הוא ברעה ואחר שהיא גזרה מלפניו כי מפני הרעה נאסף הצדיק. ל"א מפני רעות של אלו הוא נאסף שאין הקב"ה רוצה שיבקש עליהם רחמים: **רפים.** חלי לבינה [כ] ורגילין לתתה בין שתי גדבכי העצים: הכי גרסינן **אריו של אדם הן מעידין בו שנאמר ואסף עדי לשון רבים נאם ה':** מאי דכתיב אל אמונה ואין עול כשם שמשלם כו' **כך משלם לרשעים בעולם הזה.** כדי לטורדן מן העולם הבא וכדכתיב (דברים ז) ומשלם לשונאיו אל פניו להאבידו: **ואין עול.** שאין עושה [ד] דין בלא דין אמת ולדק: **צדיק וישר.** מצדיק הדין על הצדיקים לפרוע מהם ועושה טובה וישרות עם הרשעים לפרוע כל זכותם בעולם הזה כדי לטורדן: **ביד כל אדם יחתום.** כותב מעשה כל אדם ומחתים [מ] יד על כל מעשיו: **למען תצדק בדברך.** שהוא מצדיק עליו בדבריך שאתה מראה לו [ו]: [ז] **נשמואל קדוש יהיה אגדל פרע קלי.** ששערו אסור בהגאה אבל הוא עצמו לא נקרא קדוש. ולר' אלעזר חוטא דסליק כתרגומו מאשר חטא על הנפש פשט המקרא על שנטמא במת: **וכי נחיזה נפש חטא זה.** מי הרג שנקרא חוטא שאין מצוה לצער עצמו כדאמרינן לדיקי [מ] מי אכלי האי עלמא (והאיך) מי סני להו במסר הוריות (פ"ג דף י.): **נקרא קדוש.** ריסיה דקרא קא דריש בשביל שמתוך כך מתמרקין עוונותיו שמתענה:

אסור לאדם לשמש מטתו בשני רעבון. [ח] עולדה בין החומות ואותו העת עת רעב היה וע"כ שימשו מטותיהן בשני רעבון ויש לומר דלכ"ע לא הוי אסור אלא למי שרוצה לנהוג עצמו בחסידות ויותר לא שימש אבל שאר בני אדם שימשו:

אמר שמואל כל היושב בתענית נקרא חוטא. וקשיא דאמרינן בפ' המובל (ב"ק דף לא: ושם) המובל בעצמו רשאי אבל אחרים שאכלו בו חייבים ומפרש התם הא דקאמר המובל בעצמו רשאי אמר שמואל ביושב בתענית אלמא משמע דשמואל קאמר דיושב בתענית לא נקרא חוטא ויש לומר דודאי הוי חוטא כדאמרינן הכא מקל וחומר מנזיר ומה נזיר שלא ליער עצמו אלא מיין וכו' אבל מכל מקום המלוה שהוא עושה התענית גדול יותר מן העבירה ממה שהוא מצער נפשו דמצוה לגדור כדאמרינן (סוטה דף ב.) הרואה סוטה בקלקולה יזיר עצמו מן היין ומכל מקום יש קצת חטא מידי דהוה [ס] אמתענה תענית חלום בשבת דקורעין גזר דינו ונפרעין ממנו תענית של שבת ומאי תקנתיה ליתב תעניתא לתעניתיה [ע]: כאילו

מסורת הש"ס

[א] [לשון חיסור כמו לא חשבת. ערוך], [ב] [ולפ"ז לריך לגרור לריך לצער עצמו עם הלבור שכן מלינו במשה רבינו שציער עצמו וכו' כך מ' בשבלמות פ' האחיזו סימן קכג], [ג] מביגה טז. [ע"ש כמה שיעוייס], [ד] ג"ר שם, [ה] [ל"ל מלמד שבשעת. כך מ' בשבלמות], [ו] [ל"ל נפרטין וכ"א בשבלמו'], [ז] [ל"ל הן], [ח] [שבועות ת. סוטה טו. כריתות כו.] ב"ק לא: מיר יט. כב. מכילס י., [ט] ג' רש"א בשר. [י] עי' בהגהת מהרי"ף בענין שם, [כ] [ב"ב ג.], [ל] [ל"ה בשמואל אחרי ד"ה נקרא], [מ] [ל"ל אין], [נ] [בדאי' סוטה יב.], [ס] [ברכות לא: ולקמן יב:], [ע] [וע"ע תוס' ב"ק לא: ד"ה אלא ותוס' מיר ב: ד"ה ואמאי],

הגהות הב"ח

(א) גמ' כל היושב בתענית נקרא חוטא (סבר כי האי תנא) תפ"מ וע"ב ס"א שנאמר וכפר עליו מאשר חטא על הנפש וכי באיזה נפש חטא זה אלא שציער נפשו מן היין דתניא וכו' ולשמואל הא אינקי קדוש. ע"ב פירוש מדפליג אדשמואל אלמא לשמואל לא נקרא קדוש אבל לר' אלעזר הקפר לא קשיא אלמא מודה דנקרא קדוש אלא דנקרא ג"כ חוטא אבל לשמואל קשיא דמשמע לדיליה לא נקרא קדוש ואע"פ דמודה שמואל דשוטה מלוה בגזירתו מ"מ לא נקרא קדוש ובתר הכי פריך לר' אלעזר הא נקרא חוטא דמדפליג אשמואל אלמא דס"ל דלא נקרא חוטא: (ב) רש"י ד"ה חסורי בנים חסירי בנים כמו דגרסינן במגמות: (ג) ד"ה שני וכו' שמלוין: (ד) ד"ה ואין עול שאין עושה דבר בלא דין: (ה) ד"ה ביד כל כו' ומתחיס יד כל אדם על כל: (ו) ד"ה למען כו' שאתה מראה לו מה"ד וכי בחיה נפש חטא זה מי הרג שנקרא חוטא הס"ד ואמ"כ מה"ד אלא שציער עצמו וכו' שאין מלוה לצער עצמו כדאמרינן אטו לדיקי אי אכלי תרי עלמא וכו' עד עוטתיו שמתענה מה"ד לשמואל קדוש יהיה וכו' לא נקרא קדוש הס"ד ואמ"כ מה"ד ולר' אלעזר וכו' שנטמא במת הס"ד:

מוסף רש"י

וכפיס. תמיכת עץ כמו כפיסין בבבא בתרא (ב. חגיגה טז.). **אתם עדי.** הוא מעיד בעצמו בכל עונות שאוכיח בפניו (שם). **וכפר עליו.** במזיר כתיב, **מאשר חטא על הנפש.** משמע שחטא בנפש אדם (ב"ק צא:). **המצער עצמו מכל דבר ודבר.** המסגף עצמו בתענית (שם).

רבינו גרשום

דיתיב בארבא. ליכא משום מעיינא, ואיתא משום מזוני. דאזיל מאונא לאונא. דשכיחי מזוני, משום מזוני ליכא, משום מעיינא איכא. **רב פפא.** הוי אכיל סגי. **חסורי בנים.** ולא כולי עלמא. זו מדה בינונית. שהרי מזכירין יום המיתה, כדכתיב כי מחר נמות. **ההוא דמדכי בנפשיה.** כלומר, שנזיר שמצער עצמו מן הטומאה קרוי קדוש, ולא לישב בתענית. **ההוא.** אשר חטא על הנפש, דמסאב נפשיה על המת.

עין משפט נר מצוה

לה א ב מיי' פ"ג מהל' תענית הלכה ח טוש"ע א"ח [סימן רמ סעיף יב] וסי' תקעד סעיף ד:

לו ג טוש"ע שם סי' תקעד סעיף ה:

תורה אור השלם

1. בְּרֶעָב פָּדָךְ מִמָּוֶת וּבַמִּלְחָמָה מִיַּד חָרֶב:
איוב ה כ

2. וּלְיוֹסֵף יֻלַּד שְׁנֵי בָנִים בְּטֶרֶם תָּבוֹא שְׁנַת הָרָעָב אֲשֶׁר יָלְדָה לּוֹ אָסְנַת בַּת פּוֹטִי פֶרַע כֹּהֵן אוֹן:
בראשית מא נ

3. וְהִנֵּה שִׁשּׂוֹן וְשִׂמְחָה הָרֹג בָּקָר וְשָׁחֹט צֹאן אָכֹל בָּשָׂר וְשָׁתוֹת יָיִן אָכוֹל וְשָׁתוֹ כִּי מָחָר נָמוּת: וְנִגְלָה בְאָזְנָי יְיָ צְבָאוֹת אִם יְכֻפַּר הָעָוֹן הַזֶּה לָכֶם עַד תְּמוּתוּן אָמַר אֲדֹנָי אֱלֹהִים צְבָאוֹת:
ישעיהו כב יג-יד

4. אָתְיוּ אֶקְחָה יַיִן וְנִסְבְּאָה שֵׁכָר וְהָיְתָה כְּזֹאת יוֹם מָחָר גָּדוֹל יָתֵר מְאֹד:
ישעיהו נו יב

5. הַצַּדִּיק אָבֵד וְאֵין אִישׁ שָׂם עַל לֵב וְאַנְשֵׁי חֶסֶד נֶאֱסָפִים בְּאֵין מֵבִין כִּי מִפְּנֵי הָרָעָה נֶאֱסַף הַצַּדִּיק:
ישעיהו נז א

6. וִידֵי מֹשֶׁה כְּבֵדִים וַיִּקְחוּ אֶבֶן וַיָּשִׂימוּ תַחְתָּיו וַיֵּשֶׁב עָלֶיהָ וְאַהֲרֹן וְחוּר תָּמְכוּ בְיָדָיו מִזֶּה אֶחָד וּמִזֶּה אֶחָד וַיְהִי יָדָיו אֱמוּנָה עַד בֹּא הַשָּׁמֶשׁ:
שמות יז יב

7. כִּי אֶבֶן מִקִּיר תִּזְעָק וְכָפִיס מֵעֵץ יַעֲנֶנָּה:
חבקוק ב יא

8. כִּי מַלְאָכָיו יְצַוֶּה לָךְ לִשְׁמָרְךָ בְּכָל דְּרָכֶיךָ:
תהלים צא יא

9. אֵל תַּאֲמִינוּ בְּרֵעַ אֵל תִּבְטְחוּ בְּאַלּוּף מִשְׁכֶּבֶת חֵיקֶךָ שְׁמֹר פִּתְחֵי פִיךָ:
מיכה ז ה

10. אַתֶּם עֵדַי נְאֻם יְיָ וְעַבְדִּי אֲשֶׁר בָּחָרְתִּי לְמַעַן תֵּדְעוּ וְתַאֲמִינוּ לִי וְתָבִינוּ כִּי אֲנִי הוּא לְפָנַי לֹא נוֹצַר אֵל וְאַחֲרַי לֹא יִהְיֶה:
ישעיהו מג י

11. הַצּוּר תָּמִים פָּעֳלוֹ כִּי כָל דְּרָכָיו מִשְׁפָּט אֵל אֱמוּנָה וְאֵין עָוֶל צַדִּיק וָיָשָׁר הוּא:
דברים לב ד

12. בְּיַד כָּל אָדָם יַחְתּוֹם לְדַעַת כָּל אַנְשֵׁי מַעֲשֵׂהוּ:
איוב לז ז

13. לָךְ לְבַדְּךָ חָטָאתִי וְהָרַע בְּעֵינֶיךָ עָשִׂיתִי לְמַעַן תִּצְדַּק בְּדָבְרֶךָ תִּזְכֶּה בְּשָׁפְטֶךָ:
תהלים נא ו

14. וְעָשָׂה הַכֹּהֵן אֶחָד לְחַטָּאת וְאֶחָד לְעֹלָה וְכִפֶּר עָלָיו מֵאֲשֶׁר חָטָא עַל הַנֶּפֶשׁ וְקִדַּשׁ אֶת רֹאשׁוֹ בַּיּוֹם הַהוּא:
במדבר ו יא

15. כָּל יְמֵי נֶדֶר נִזְרוֹ תַּעַר לֹא יַעֲבֹר עַל רֹאשׁוֹ עַד מְלֹאת הַיָּמִם אֲשֶׁר יַזִּיר לַיְיָ קָדֹשׁ יִהְיֶה גַּדֵּל פֶּרַע שְׂעַר רֹאשׁוֹ:
במדבר ו ה

רבינו חננאל

והמרעיב עצמו בשני רעבון ניצל ממיתה משונה שנאמר ברעב פדך ממות. אסור לאדם לשמש מטתו בשני רעבון.

תנא חשובי בנים משמשין מטותיהן בשני רעבון. חייב אדם לצער עצמו עם הצבור, שבזמן שפורש עצמו מן הצבור שני מלאכי השמ' המלוין לו מניחין ידיו על ראשו ואומרים פלוני שפירש מן הצבור אל יראה בנחמת ישראל. אלא מיבעי ליה לצעורי עם הצבור, שכן מצינו במשה רבינו שציער עצמו עם הצבור, שנאמר וידי משה כבדים וגו', וכי לא היה לו כר או כסת לישב בה, אלא רצה להיצטער בצער ציבור. ושמא יאמר מי מעיד בו, אבני ביתו שנאמר כי אבן מקיר תזעק, ומלאכים השומרים אותו שנאמר כי מלאכיו יצוה לך וגו'. **כתיב אל אמונה ואין עול.** כשם שנפרעין לעולם הבא מן הרשעים אפילו בעבירה קלה, כך נפרעין מן הצדיקים בעולם הזה, וכשם שמשלמין שכר טוב בעולם הבא לצדיקים, כך משלמין שכר טוב לרשעים אפילו על מצוה קלה בעולם הזה. **בשעת פטירתו של אדם כל מעשיו נפרטין לפניו, אומרים לו חתום וחותם שנאמר ביד כל אדם יחתום. ולא עוד אלא שמצדיק עליו את הדין ואומר יפה דנתוני, שנא' למען תצדק בדברך** וגו'. **אמר שמואל היושב בתענית נקרא חוטא.** סבר לה כר' אלעזר דאמר הנזיר בשביל שציער עצמו מן היין קראו הכתוב חוטא, שנאמר וכפר עליו מאשר חטא על הנפש, המצער עצמו מכל מאכל ומשתה לא כל שכן. ומפני מה כתיב בו קדוש יהיה, משום דמדכי נפשיה [ע] מטומאה. ור' אלעזר פליג עליה ואמר המצטער עצמו לשם שמים, כגון הנזיר וכיוצא בו, [נקרא] קדוש, כדכתיב קדוש יהיה. אם כן מה ת"ל מאשר חטא על הנפש, בנזיר שנטמא הכתוב מדבר, ומפני שנטמא נקרא חוטא.

ע) נראה מזה דרבינו היה לו גי' אחרת בכאן ההוא דמדכי נפשיה וכ"ה גי' רבינו גרשום כאן.